

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה לתוכנית לתרבות ערבית יהודית תשע"ח 2018

שם הקורס: הקול המזרחי בספרות העברית

מס' קורס: 193-1-0008

שם המרצה: ד"ר הדס שבת נדיר
שעות קבלה: בבנין _____ חדר _____

יעדי ההוראה:

בקורס נבקש להציע היסטוריוגרפיה אחרת לצד זו המקובלת ולבחון את התפתחות הספרות העברית דרך נקודת המבט של היוצרים המזרחים. נבחן את התפתחות הקול המזרחי מאז תחילת המאה ה-20, נבחן את השינויים הפואטיים והתודעתיים שמתבטאים ביצירות הספרות, נראה כיצד מתואר העבר בארצות המוצא, נבחן את הקשרים בין הספרות המזרחית לבין מסורת הכתיבה של יהודים בארצות ערב כגון: שירה, פיוט וכו'. נבחן את העולם הספרותי שמעצבים היוצרים שבחרו לכתוב בערבית בלבד. נעסוק גם במערכת היחסים עם הפלסטינים כפי שהיא משתקפת בספרות, נעסוק באופן שבו מתוארת חוויית הקליטה, כיצד מתמודדים המזרחים עם הנרטיב הציוני ועם סיפור השואה, נבקש לבחון גם מגמות מאוחרות בכתיבה המזרחית המבקשות לחזור לזהות היהודית-ערבית ולעומת זאת מגמות של מחאה תרבותית. בקורס נעסוק ביצירתם של: יצחק שמי, סמיר נקאש, שלום דרויש, סמי מיכאל, שמעון בלס, ארז ביטון, סמי שלום שטרית, שמעון אדף, שבא סלהוב, אמירה הס, סמי ברדוגו, חביבה פדיה, אלמוג בהר, "ערס פואטיקה".

שיעור 1. מיהו מזרחי? הגדרות של מזרחיות.

מאמר: חנן חבר, יהודה שנהב ופנינה מוצאפי האלר, *מזרחים בישראל*, בעריכת חנן חבר, יהודה שנהב ופנינה מוצאפי-האלר, ון ליר, ירושלים, 2002.

שיעור 2. יצחק שמי – סופר ערבי שכתב בעברית?

מאמר: מאמר: חנן חבר ויהודה שנהב, "היהודים-הערבים; גלגולו של מושג", *פעמים*, 125-126 (תש"ע), עמ' 1-18. טקסט: יצחק שמי, *נקמת האבות: ספור מחיי הערבים*, ירושלים: מצפה, תרפ"ז.

שיעור 3. מדוע המשיכו לכתוב יוצרים יהודים בערבית לאחר הקמת המדינה?

סמיר נקאש, *היום שתבל הרתה והפילה בו*, תל אביב: *ספריית פועלים*, 1985

שיעור 4. רבי דוד בוזגלו: פייטן סולל בישראל

רבי דוד בוזגלו, *מזמור לדוד - שירים ופיוטים*, בעריכת עמרם אדרעי, ירושלים: מכון אור המערב, 1991.

שיעור 5. ארז ביטון – המשורר המזרחי הראשון?

מאמר : פרנץ פאנון, "ניסיונו הקיומי של השחור", **עור שחור מסכות לבנות**, תל אביב : ספרית מעריב, 2004 [1952], עמ' 83 – 108.

ארז ביטון, **מנחה מרוקאית**, תל אביב : עקד, 1976.

ארז ביטון, **ספר הנענע**, תל אביב : הקיבוץ המאוחד, 1979.

שיעור 6. סיפור המעברה :

מאמר : בתיה שמעוני, "האחר כותב חזרה : מנגנונים של כוח והתנגדות בספרות המעברה המוקדמת", **מכאן ג, תשס"ג**, עמ' 33 – 46.

שמעון בלס, **המעברה**, תל אביב : עם עובד, 1964.

שיעור 7. בין מרכז לפריפריה – הפואטיקה של שמעון אדף :

שמעון אדף, **המונולוג של איקרוס**, תל אביב : גוונים, 1997.

שמעון אדף, **מה שחשבתי צל הוא הגוף האמיתי**, ירושלים : כתר, 2002.

שיעור 8. המזרחי כהפרעה לשונית :

מאמר : דרור משעני, "המזרחי כהפרעה לשונית", **חזות מזרחית : הווה הנע בסבך עברו**, עורך : יגאל נזרי, תל אביב : הוצאת בבל, 2004, עמ' 83 – 89.

סמי ברדוגו, **ככה אני מדברת עם הרוח**, תל אביב : הקיבוץ המאוחד, 2002.

שיעור 9. תנועת מחאה והתנגדות :

מאמר : סמי שלום שטרית, **מאבק המזרחי בישראל : בין דיכוי לשחור, בין הזדהות לאלטרנטיבה**, תל-אביב : עם עובד, תשס"ד 200.

סמי שלום שטרית, **פריחה שם יפה, שירים 1987-1992**, תל-אביב : ספרינו, 1995.

רועי חסן, **הכלבים שנבחו בילדותנו היו חסומי פה**, תל אביב : הוצאת טנג'יר, 2014.

עדי קייסר, **שחור על גבי שחור**, תל אביב : הוצאת גרילה תרבות, 2014.

שיעור 10. פרספקטיבות מזרחיות ו"מסורת" :

מאמר : מאיר בוזגלו, "פרק שמייני : המסורת", **שפה לנאמנים : מחשבות על מסורת**, ירושלים : כתר, 2008.

חביבה פדיה, **מתיבה סתומה**, עם עובד, תל אביב, 1996.

חביבה פדיה, **מוצא הנפש**, עם עובד, תל אביב, 2002.

שיעור 11. פריצת גבולות בין קטגוריות של זהות ומגדר :

מאמר : שבת-נדיר, הדס. "אדם צועק פנימו וכל המרחב עולם אל חוגת הקשת : על תנועת הצנטריפוגה בשירתה של אמירה הס", בתוך : **עדות היופי וחוקת הזמן** : על שירתה של אמירה הס : מאמרים ושיחות, עורכת - קציעה עלון, תל אביב :

הוצאת גמא, 2016, עמ' 83-99.

אמירה הס, **וירח נוטף שגעון : שירים**, תל-אביב : עם עובד, תשמ"ה 1984.

שיעור 12. מה בין היהודי-הערבי החדש ל"מזרחי":

אלמוג בהר, "אנא מן אל יהוד"; קובץ סיפורים 1996 – 2008, תל אביב: בבל.

דרישות והרכב ציון הקורס

משקל בציון הסופי ** (יש למחוק את המיותר)	
נוכחות בחירה	- % 10
בחנים ***	- %
עבודות	- % 30
מבחנים	- % 60
סיורים	- %
סה"כ	- 100%

רשימה ביבליוגרפית:

מצויה ברשימת פרשיות הלימודים.

** אין לשנות את מרכיבי הציון הסופי במהלך הסמסטר.
*** על המורה להודיע מראש על סוג הבחנים ומועדם.

**

***